

Súd: Najvyšší súd SR
Spisová značka: 2Cdo/121/2020
Identifikačné číslo spisu: 1216216465
Dátum vydania rozhodnutia: 26.11.2020
Meno a priezvisko: JUDr. Viera Petříková
Funkcia: sudca
ECLI: ECLI:SK:NSSR:2020:1216216465.1

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky v spore žalobcov 1/ H. Q., bývajúceho vo Q., 2/ O. U., bývajúcej v W., 3/ W. D., bývajúcej v I., zastúpených advokátom Mgr. Petrom Arendackým, so sídlom Advokátskej kancelárie v Bratislave, Železničiarska č. 13, proti žalovanej T. L., bývajúcej v W., zastúpenej Advokátskou kanceláriou URBÁNI & Partners s.r.o., so sídlom v Banskej Bystrici, Skuteckého č. 17, o určenie neplatnosti holografného závetu, vedenom na Okresnom súde Bratislava II pod sp. zn. 16C/165/2016, o dovolaní žalobcov 1/ až 3/ proti rozsudku Krajského súdu v Bratislave z 24. septembra 2019 sp. zn. 16Co/120/2018, takto

rozhodol:

Z r u š u j e rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 24. septembra 2019 sp. zn. 16Co/120/2018 a vec mu vracia na ďalšie konanie.

Odôvodnenie

1. Okresný súd Bratislava II (ďalej aj „súd prvej inštancie“) rozsudkom z 31. januára 2018 č. k. 16C/165/2016-55 určil, že závet poručiťky P. O., zomrelej dňa R., ktorým odkázala celý svoj majetok žalovanej je neplatný. Žalobcom priznal proti žalovanej nárok na náhradu trov konania v rozsahu 100 %. Súd prvej inštancie skonštatoval, že v danej veci je závet poručiťky písaný rukou. Listina o závete obsahuje na konci závetu rukou písaný dátum 14.4.2015, ktorý sa však nachádza pod podpisom poručiťky. Pred podpisom poručiťky je uvedený dátum 14.6.1961, avšak v tomto prípade, ako uviedol súd prvej inštancie, ide o dátum narodenia žalovanej, nie o dátum spísania závetu. Zdôraznil, že Občiansky zákonník síce neurčuje miesto, kde sa má dátum podpísania na listine o závete nachádzať, vždy však musí byť uvedený v závete (§ 476 ods. 2 Občianskeho zákonníka) a závet sa má dovŕšiť podpisom závetcu (v prípade závetu podľa § 476b, § 476c podpismi svedkov). Dátum 14.4.2015, ktorý je uvedený na konci listiny o závete, nie je podľa súdu prvej inštancie dátumom podpísania závetu. Dátum podpisu závetu je významný aj pre posúdenie, ktorý z prípadne viac poručiťkových závetov bol zriadený neskôr, lebo platný neskorší závet ruší predchádzajúci, avšak v danej veci sa o takýto prípad nejedná; žalobcami predložený závet je navyše napísaný dvomi druhmi písaného písma, t. j. celý závet nie je napísaný poručiťkou. Súd prvej inštancie preto uzavrel, že závet poručiťky P. O. z dôvodu, že sa dátum podpísania závetu nachádza pod podpisom poručiťky, nevyhovuje § 476 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Absentuje v ňom podstatná náležitosť potrebná pre platnosť závetu, a to deň, mesiac a rok,

kedy bol závet poručiiteľkou podpísaný, preto žalobe vyhovel a určil, že závet poručiiteľky je neplatný. O trovách konania rozhodol podľa § 255 ods. 1 CSP tak, že v konaní úspešným žalobcom priznal podľa pomeru ich úspechu plnú náhradu trov konania.

2. Krajský súd v Bratislave (ďalej aj „odvolací súd“) na odvolanie žalovanej rozsudkom z 24. septembra 2019 sp. zn. 16Co/120/2018 zmenil napadnutý rozsudok súdu prvej inštancie tak, že žalobu zamietol a žalovanej priznal proti žalobcom plný nárok na náhradu trov konania. Odvolací súd zdôraznil, že z ustanovenia § 476 ods. 2 Občianskeho zákonníka a ani z iného zákonného ustanovenia výslovne nevyplýva miesto, kde sa má dátum podpísania na listine o záвете nachádzať. Dospel k záveru, že dátum podpísania závetu môže byť uvedený na začiatku závetu alebo umiestnený aj na konci závetu, avšak vždy musí byť uvedený priamo v záвете takým spôsobom, aby celý text závetu tvoril logický a zrozumiteľný celok. Podpis poručiiteľa musí byť umiestnený na úplnom konci závetu; to neplatí pre umiestnenie dátumu podpisu. Uviedol, že v danej veci bol vlastnoručným podpisom poručiiteľky (napísaným písaným písmom), ktorý sa nachádza pod obsahom závetu zavŕšený právny úkon pre prípad smrti P. O.. Dátum 14.4.2015, ktorý sa nachádza v predmetnom záвете pod vlastnoručným podpisom poručiiteľky označuje deň, mesiac a rok podpísania závetu poručiiteľkou. Umiestnenie dátumu podpisu približne 1 cm naľavo a 1,5 cm pod podpisom poručiiteľky, zjavne napísaného totožným tlačným písmom ako obsah závetu, vytvára nepochybné a presvedčivé predpoklady, že závet tvorí jednotný záznam prejavu poslednej vôle poručiiteľky, a preto je vylúčený záver súdu prvej inštancie, že v záвете absentuje dátum jeho podpisu. Pokiaľ v rozhodnutí súdu prvej inštancie je zmienený sekundárny argument pre neplatnosť predmetného závetu spočívajúci v zistení, že závet je napísaný dvomi druhmi písma, z čoho vyvodil, že závet nebol napísaný vlastnoručne, žalovaná správne v odvolaní poukázala na to, že súd prvej inštancie k tomuto žalobnému tvrdeniu (námietke) žalobcov nevykonala žiadne dokazovanie, nakoľko si žalobcovia nesplnili svoju povinnosť prostredníctvom prostriedkov procesného útoku preukázať toto tvrdenie, čím neuniesli dôkazné bremeno; napriek tomuto procesnému nedostatku, ktorý činí jeho záver arbitrárnym, je aj celkom nelogický, nakoľko je bežnou praxou, keď pisateľ vlastnoručného textu jedným typom (technikou, spôsobom) písma vyjadri obsah vôle, napríklad tlačným písmom a druhým typom písma, väčšinou písaným, sa pod obsah prejavu vôle vlastnoručne podpíše, teda práve takým spôsobom, akým poručiiteľka vyjadrila obsah svojej poslednej vôle v posudzovanom záвете. Následne mal za to, že z rozhodnutí, z ktorých súd prvej inštancie tento nesprávny právny názor abstrahoval (nepriamo z nich prevzal iba dielčie právne závery), riešili odlišné skutkové a právne situácie. Na základe uvedeného preto žalobu zamietol.

3. Proti tomuto rozsudku odvolacieho súdu podali dovolanie žalobcovia (ďalej aj „dovolatelia“), ktorého prípustnosť odôvodnili s poukazom na § 420 písm. f/ a § 421 ods. 1 písm. a/, resp. b/ CSP. Uviedli, že rozhodnutie odvolacieho súdu spočíva na nesprávnom právnom posúdení otázky, čo tvorí obsah závetu. Žalobcovia mali za to, že odvolací súd sa odklonil od rozhodnutí dovolacieho súdu z 24. apríla 2013 sp. zn. 2 Cdo 5/2003 a od rozhodnutia z 25. novembra 2008 sp. zn. 5 Cdo 264/2007. Uviedli, že dátum spísania závetu musí byť uvedený nad podpisom, inak nemôže byť súčasťou týmto podpisom dovŕšeného (ukončeného) závetu. V prípade, ak by sa dovolací súd stotožnil s názorom odvolacieho súdu o nepoužiteľnosti judikatúry videli prípustnosť dovolania podľa § 421 ods. 1 písm. b/ CSP, keďže rozhodnutie odvolacieho súdu by záviselo od vyriešenia právnej otázky, ktorá v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu nebola vyriešená, t. j. vyriešenie právnej otázky, čo tvorí obsah závetu. Dovolanie podľa § 420 písm. f/ CSP odôvodnili tým, že odvolací súd bol povinný zopakovať dokazovanie, čo však neurobil. Zároveň žiadali odklad právoplatnosti rozhodnutia odvolacieho súdu.

4. Žalovaná žiadala dovolanie žalobcov odmietnuť, resp. zamietnuť z dôvodu, že nedošlo k porušeniu noriem vzťahujúcich sa na závet poručiiteľky a dovolacie dôvody neboli naplnené. Zároveň navrhla, aby bola žalobcom uložená povinnosť nahradiť jej trovy dovolacieho konania v rozsahu 100 %.

5. Najvyšší súd Slovenskej republiky nezistil splnenie podmienok pre odklad právoplatnosti (dovolaním) napadnutého rozhodnutia v zmysle ustanovenia § 444 ods. 2 CSP a v súlade s ustálenou praxou dovolacieho súdu o tom nevydal samostatné rozhodnutie.

6. Najvyšší súd ako súd dovolací (§ 35 CSP) po zistení, že dovolanie podala v stanovenej lehote (§ 427 ods. 1 CSP) strana zastúpená v súlade so zákonom (§ 429 ods. 1 CSP), v ktorej neprospech bolo napadnuté rozhodnutie vydané (§ 424 CSP), bez nariadenia pojednávania (§ 443 CSP), dospel k záveru, že dovolanie je prípustné i dôvodné, a preto treba rozhodnutie odvolacieho súdu zrušiť.

7. V zmysle § 419 CSP je proti rozhodnutiu odvolacieho súdu dovolanie prípustné, ak to zákon pripúšťa. Rozhodnutia odvolacieho súdu, proti ktorým je dovolanie prípustné, sú vymenované v § 420 a § 421 CSP.

8. Dovolanie prípustné podľa § 420 CSP možno odôvodniť iba tým, že v konaní došlo k vade uvedenej v tomto ustanovení (§ 431 ods. 1 CSP). Dovolací dôvod sa vymedzí tak, že dovolateľ uvedie, v čom spočíva táto vada (§ 431 ods. 2 CSP).

9. Žalobcovia prípustnosť dovolania vyvodzovali (okrem iného) z § 420 písm. f/ CSP, v zmysle ktorého je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu vo veci samej alebo ktorým sa konanie končí, ak súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces.

10. Hlavnými znakmi, ktoré charakterizujú procesnú vadu uvedenú v § 420 písm. f/ CSP, sú a/ zásah súdu do práva na spravodlivý proces a b/ nesprávny procesný postup súdu znemožňujúci procesnej strane, aby svojou procesnou aktivitou uskutočňovala jej patriace procesné oprávnenia.

11. Pod porušením práva na spravodlivý proces v zmysle citovaného ustanovenia treba rozumieť nesprávny procesný postup súdu spočívajúci predovšetkým v zjavnom porušení kogentných procesných ustanovení, ktoré sa vymyká nielen zo zákonného, ale aj z ústavnoprávneho rámca, a ktoré tak zároveň znamená aj porušenie ústavou zaručených procesných práv spojených so súdnou ochranou práva. Ide napr. o právo na verejné prejednanie sporu za prítomnosti strán sporu, právo vyjadriť sa ku všetkým vykonaným dôkazom, právo na zastúpenie zvoleným zástupcom, právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia, na predvídateľnosť rozhodnutia, na zachovanie rovnosti strán v konaní, na relevantné konanie súdu spojené so zákazom svojvoľného postupu a so zákazom denegatio iustitiae (odmietnutie spravodlivosti).

12. Odvolací súd je viazaný skutkovým stavom tak, ako ho zistil súd prvej inštancie okrem prípadov, ak dokazovanie zopakuje alebo doplní (§ 383 CSP). Ak má odvolací súd za to, že súd prvej inštancie dospel na základe vykonaných dôkazov k nesprávnym skutkovým zisteniam, dokazovanie v potrebnom rozsahu zopakuje sám (§ 384 ods. 1 CSP). Na prejednanie odvolania nariadi odvolací súd pojednávanie vždy, ak je potrebné zopakovať alebo doplniť dokazovanie alebo to vyžaduje dôležitý verejný záujem (§ 385 ods. 1 CSP).

13. Z vyššie citovaných ustanovení vyplýva, že ak odvolací súd v rámci preskúmania rozhodnutia súdu prvej inštancie dôjde k záveru, že súd prvej inštancie dospel na základe vykonaných dôkazov k nesprávnym skutkovým zisteniam, dokazovanie vykonané súdom prvej inštancie zopakuje. Uvedená povinnosť odvolacieho súdu vyplýva z princípu priamosti, ktorý v tomto prípade znamená, že odvolací súd nemôže dôkazy vykonané súdom prvej inštancie sám len prehodnotiť. O nové hodnotenie dôkazov ide tam, kde má odvolací súd iný názor na spoľahlivosť dôkazného prostriedku. Zároveň, ak chce odvolací súd vstúpiť do procesu modifikácie skutkového stavu, na ktorom je rozhodnutie súdu prvej inštancie založené, obligatórne musí byť nariadené odvolacie pojednávanie (Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. Civilný sporový poriadok, Komentár, Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1279, 1287).

14. Odvolací súd je ako riadny opravný súd súčasne aj skutkovým súdom. Úvahy odvolacieho súdu o správnosti skutkových záverov súdu prvej inštancie sú však značne obmedzené, pretože v zásade je viazaný skutkovým stavom zisteným súdom prvej inštancie. V prípade pochybností o jeho správnosti má možnosť dospieť k iným skutkovým záverom, ak tieto vyplývajú z poznatkov, ktoré odvolací súd

získal tak, že opakovol dôkazy vykonané súdom prvej inštancie alebo vykonal nové dôkazy. Podmienenie zmeny skutkových záverov ustálených súdom prvej inštancie opakovaním alebo vykonaním nových dôkazov vyplýva z požiadavky rešpektovať zásadu priamosti a ústnosti civilného konania, ktorá má pre odvolacie konanie rovnaký význam a následky, ako pre súd prvej inštancie. Zásada priamosti je dôležitá nielen pre zisťovanie skutkového základu rozhodnutia, ale aj pre odchýlenie sa od skutkových zistení súdu prvej inštancie. Pri opakovaní a doplnení dokazovania je uvedená zásada oproti konaniu pred súdom prvej inštancie ešte sprísnená, pričom pre opakovanie dôkazov platia tie isté procesné postupy, ako pri vykonávaní pôvodného dôkazu (rozhodnutie najvyššieho súdu z 26. septembra 2018 sp. zn. 4 Cdo 98/2017).

15. V posudzovanej veci dospel súd prvej inštancie k záveru, že závet zriadený 14. apríla 2015 poručiteľkou je neplatný v celom rozsahu. Vychádzal pritom z listín predloženými stranami sporu (závet zo 14. apríla 2015 a uznesenie Okresného súdu Bratislava II č. k. 46D/178/2016-52 z 19. augusta 2016). Taktiež uviedol, že nemôže nechať bez povšimnutia, že žalobcami predložený závet je napísaný dvoma druhmi písaného písma, pričom v ňom absentuje podstatná náležitosť potrebná pre platnosť závetu, a to deň, mesiac a rok, kedy bol závet poručiteľkou podpísaný. Odvolací súd následne na odvolanie žalovanej veci prejednal bez nariadenia odvolacieho pojednávania podľa § 385 ods. 1 a contrario, keďže ako uviedol sa nejednalo o prípad, v ktorom by bolo potrebné zopakovať alebo doplniť dokazovanie a nariadenie pojednávania si nevyžadoval ani dôležitý verejný záujem; a dospel k záveru, že odvolanie žalovanej je dôvodné. Rozhodnutie súdu prvej inštancie odvolací súd zmenil, nakoľko neboli splnené podmienky na jeho potvrdenie, ani na jeho zrušenie a žalobu zamietol. Uviedol, že v danej veci bol vlastnoručným podpisom poručiteľky (napísaným písaným písmom), ktorý sa nachádza pod obsahom závetu zavŕšený právny úkon pre prípad smrti P. O.. Dátum 14.4.2015, ktorý sa nachádza v predmetnom záвете pod vlastnoručným podpisom poručiteľky označuje deň, mesiac a rok podpísania závetu poručiteľkou. Umiestnenie dátumu podpisu približne 1 cm naľavo a 1,5 cm pod podpisom poručiteľky, zjavne napísaného totožným tlačným písmom ako obsah závetu, vytvára nepochybné a presvedčivé predpoklady, že závet tvorí jednotný záznam prejavu poslednej vôle poručiteľky, a preto je vylúčený záver súdu prvej inštancie, že v záвете absentuje dátum jeho podpisu. Mal za to, že je bežnou praxou, keď pisateľ vlastnoručného textu jedným typom (technikou, spôsobom) písma vyjadri obsah vôle, napríklad tlačným písmom a druhým typom písma, väčšinou písaným, sa pod obsah prejavu vôle vlastnoručne podpíše, teda práve takým spôsobom akým poručiteľka vyjadrila obsah svojej poslednej vôle v posudzovanom záвете.

16. Z obsahu spisu je zrejmé, že odvolací súd, hoci dospel k odlišným skutkovým zisteniam ako súd prvej inštancie a od jeho skutkových zistení sa odchýlil a inak posúdil otázku (ne)unesenia dôkazného bremena žalobcami, nenariadil vo veci pojednávania a nevykonal potrebné dokazovanie (zopakovanie alebo doplnenie). Odvolací súd tak pred vydaním konečného rozhodnutia postupoval v rozpore s § 383, § 384 ods. 1, § 385 ods. 1 CSP a tiež s ustálenou rozhodovacou praxou najvyššieho súdu (pozri napr. sp. zn. 5 Cdo 131/2009, 7 Cdo 110/2018) a ústavného súdu (sp. zn. II. ÚS 400/2009, II. ÚS 506/2013). Týmto nesprávnym procesným postupom znemožnil žalobcom, aby uskutočňovali im patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces v zmysle § 420 písm. f/ CSP.

17. Skutočnosť, že v konaní došlo k procesnej vade podľa § 420 písm. f/ CSP je okolnosťou, pre ktorú musí dovolací súd napadnuté rozhodnutie zrušiť, pretože rozhodnutie vydané v konaní postihnutom tak závažnou procesnou vadou nemôže byť považované za správne. Dovolací súd preto rozhodnutie odvolacieho súdu zrušil (§ 449 ods. 1 CSP) a vec mu vrátil na ďalšie konanie (§ 450 CSP).

18. V novom rozhodnutí odvolací súd rozhodne znova o trovách pôvodného konania a o trovách dovolacieho konania (§ 453 ods. 3 CSP).

19. Toto rozhodnutie prijal senát najvyššieho súdu pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.